

Δ. Ε. ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗ
ΤΑΚΤΙΚΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ

“ΚΕΥΝΣΙΑΝΗ,, ΚΑΙ “ΑΝΤΙΚΕΥΝΣΙΑΝΗ,, ΘΕΩΡΗΣΙΣ
ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΙΣΟΡΡΟΠΙΑΣ

(Σελ. 181—198)

**“ΚΕΥΝΣΙΑΝΗ,, ΚΑΙ “ΑΝΤΙΚΕΥΝΣΙΑΝΗ,, ΘΕΩΡΗΣΙΣ
ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΙΣΟΡΡΟΠΙΑΣ (*)**

Α΄.

I. Ἡ Ἐπιστημονικὴ ἔρευνα, σύμφωνα μὲ τὴν φύσιν καὶ τὴν ἔννοιαν τῆς ἐπιστήμης, δὲν σταματᾷ ποτέ. Ἰδιαιτέρως ὅμως ἡ οἰκονομικὴ Ἐπιστήμη, ὡς νεωτέρα τὴν ἡλικίαν τῶν περισσοτέρων Ἐπιστημῶν, προωθουμένη δὲ καὶ ἀπὸ τὰς ἐξαιρετικὰς ἱστορικὰς οἰκονομικὰς διαμορφώσεις κατὰ τὴν διαδρομὴν τοῦ 20οῦ αἰῶνος, καθὼς καὶ τὴν μακροαίωνα συνεχῆ τάσιν αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ—τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ ἐφοδιάζῃ δι’ ἀγαθῶν καὶ διαρκῶς βελτιῶν τὴν στάθμην τῆς συντηρήσεώς του—ἐπραγματοποίησεν εἰς τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας, βαθυτάτας ἀνατροπὰς εἰς τὴν καθόλου θεωρητικὴν σύλληψιν καὶ πρακτικὴν ἀντιμετώπισιν τῶν θεμελιωδῶν οἰκονομικῶν προβλημάτων.

Αἱ πραγματικαὶ ὕλικαὶ ἀνατροπαί, οἱ νέοι ὄροι οἰκονομικῆς ἐξελιξέως, ἐχρειάζοντο νὰ θεμελιωθοῦν ἐπὶ νέων θεωρητικῶν κατασκευῶν, ἐπὶ νέων διαπλάσεων. Ἡ ὀλοκλήρωσις τῶν ἐθνικῶν κρατῶν λήγοντος τοῦ μεσαίωνος, ἐδημιούργησε τὸν ἐπιστημονικὸν Ἐμποροκρατισμὸν, ἡ ἐκβιομηχάνισις τῆς Ἀγγλικῆς οἰκονομίας κατὰ τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰῶνος, τὴν Κλασσικὴν Οἰκονομίαν, αἱ σημεριναὶ ὕλικαὶ ἀνατροπαὶ ἀγωνίζονται νὰ ἀναδιρθώσουν τὰς βάσεις τῆς Οἰκονομικῆς Ἐπιστήμης, διὰ νέας Οἰκονομικῆς θεωρίας. Οὕτω διαπιστώνει κανεὶς σήμερον, ὅτι ἡ ἔκτασις καὶ ὁ τρόπος τῆς διδασκαλίας, τὰ παλαιότερα οἰκονομικὰ ἐγχειρίδια κλπ. δὲν ἐπαρκοῦν πλέον διὰ τὴν σύγχρονον κατάρτισιν τῶν νέων οἰκονομολόγων, τῶν ὁποίων καὶ τὸ ὄνομα ὡς οἰκονομῶν μετέλλαξε μέχρι σημείου τινός.

Κατὰ τὰ τελευταῖα 25 περίπου ἔτη, ἡ οἰκονομικὴ Ἐπιστήμη ἔκαμε τόσας προόδους—τὰς ὁποίας πάντως κράτη μὴ εὐρισχόμενα εἰς ἐπαφὴν μὲ τὴν διεθνή

(*) Ἡ ἐργασία ἐπιδιώκει νὰ ἐμφανίσῃ πλήρη εἰκόνα τῆς ἐπιστημονικῆς θέσεως τοῦ ἄνω θεμελιωδιστάτου οἰκονομικοῦ προβλήματος, περὶ τὸ ὁποῖον διεξάγεται ἐπίμονος διαμάχη σήμερον. Ἡ θέσις τῶν ἰδίων ἀπόψεων τοῦ συγγραφέως προχωρεῖ περισσότερο ἀπὸ τὰς Κεϋνσιανὰς. Τοῦτο δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς κριτικὴ τῶν θεωριῶν τούτων, ἀφοῦ κυρίως πρόκειται περὶ διαφορᾶς ἰδεολογικῶν κατευθύνσεων.

Διὰ τοὺς τυχόν ἐπιθυμοῦντας εὐρύτερον προσανατολισμὸν, παρατίθεται ἐκλογή ἀπὸ τὴν διεθνή φιλολογίαν. Ἰδίως ἡ μελέτη τοῦ E. Preiser, ἐπιδιώκουσα τὴν αὐτὸν σκοπὸν ὅπως καὶ ἡ παρούσα., συνιστᾶται ἰδιαιτέρως ὡς Εἰσαγωγή.

I. M. Keynes : The general Theory of Employment, Interest and Money 1936, μεταφρασμένο καὶ εἰς τὴν Γαλλικὴν (1942 καὶ 1949) καὶ εἰς τὴν Γερμανικὴν (1936).

Paulsen Andr. : Neue Wirtschaftslehre. Einführung in die Wirtschaftstheorie von I. M. Keynes und die Wirtschaftspolitik der Vollbeschäftigung 1950.

National and International Measures for Full Employment. Report by a group of Experts appointed by the Sekretary General. United Nations New York Decem-

Ἐπιστημονικὴν ἐξέλιξιν φυσικὸν εἶναι νὰ μὴ παρεκλογύθησαν—ὥστε νὰ λεχθῆ ὅτι αὐταὶ θὰ ἀνεμετρῶντο ἰσοτίμως πρὸς τὰς ἀπὸ τοῦ Σμιθ μέχρι τότε πραγματοποιηθείσας. Δύναται λοιπὸν ἐπιτυχῶς νὰ χαρακτηριζέται ὁ αἰὼν μας ὡς ὁ αἰὼν τῆς Κοινωνικῆς Ἀσφαλείας, δηλαδὴ τῆς προσπαθείας διασφαλίσεως τῆς ἐργασίας, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν 19ον αἰῶνα τῆς Κοινωνικῆς Δικαιοσύνης.

Ὡς ἰδιαίτερα ἀφορμὴ καὶ σημεῖον ἀπαρχῆς ὑπῆρξεν, ἡ μεγίστη κρίσις τὴν ὁποίαν διήλθεν, ἡ διὰ τοῦ μηχανισμοῦ τῶν τιμῶν αὐτορουθμιζομένη Οἰκονομία καὶ ἡ ὁποία ἤρρισεν ἀπὸ τὰς Η.Π.Α. τὸ 1929. Ἡ κατάστασις αὕτη σχετιζομένη ἴσως, ἔστω καὶ ἐμμέσως, μετὸν πρῶτον παγκόσμιον πόλεμον, διήκουσα δὲ καὶ διὰ τοῦ δευτέρου μέχρι τῶν ἡμερῶν μας, ἀπειλεῖ ἡμᾶς μετὰ τὸ φάσμα ἐνὸς τρίτου πολέμου καὶ κυριαρχεῖ καὶ ἐπιδρᾷ ἀποφασιστικῶς, ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς Πολιτικῆς τῶν καθ' ἕκαστον κρατῶν.

II. Ἡ Κλασσικὴ θεωρία εἰργάζετο μετὰ αὐτοδύναμον ἰσορροπίαν τοῦ ἀτομικιστικοῦ οἰκονομικοῦ συστήματος. Ἡ ἰσοροπία αὕτη ἐξησφαλιζετο διὰ τῆς αὐτορουθμίσεως τοῦ μηχανισμοῦ τῶν τιμῶν. Αὗται διὰ τῶν ἀξιομειώσεων των, ἐδημιούργουν τὰς συνθήκας ἀπορροφῆσεως ὅλων τῶν διαθέσιμων παρα-

ber 1949. Τὰ μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς ταύτης ἦσαν : I. M. Chace, A. Smithies, N. Caldor, P. Uri καὶ E. R. Walker.

Harrod R : The life of I. M. Keynes 1951.

The Economics of Full Employment. Studies prepared at the Oxford University Institute of Statistics. Oxford 1944 (Balogh, Burchardt, Kalecki, Mandelbaum, Schumacher, Worswick).

Vollbeschäftigung Inflation, Planwirtschaft hrsg von Alb. Hunold, Zürich 1951.

Preiser Erich: Die Zukunft unserer Wirtschaftsordnung 1949.

Bez Eleonore : Ist Arbeitslosigkeit vermeidbar ? Köln 1949.

Föehl Carl : Geldschöpfung und Wirtschaftskreislauf. München 1937.

Salin Edgar : Geschichte der Volkswirtschaftslehre 1951.

Kruse Alfr. : Wo steht die Nationalekonomie heute 1951.

Δεληβάνης Δ. : Αἱ ἀπόψεις τοῦ I. Keynes περὶ Ἀπασχολήσεως, τόκου καὶ εἰσοδήματος (Ἐπιθ. Κοιν. καὶ Δημ. Οἰκονομικῆς) 1939.

Ἐπιθεώρησις Οἰκονομ. καὶ Πολιτ. Ἐπιστημῶν (Τεῦχος ἀφιερωμένον εἰς Keynes) 1946.

Keynes I. : Τὸ τέλος τοῦ Laissez-faire. Ἰδέαι πρὸς συνῶφανσιν τῆς ἰδιωτικῆς καὶ τῆς Κοινωνικῆς Οἰκονομίας, 1928. (Μετάφρασις Δ. Καλιτσουνάκη).

Χριστοδουλοπούλου Π. : Ἀνεργία καὶ ἀποταμίευσις. Κριτικὸν δοκίμιον ἐπὶ τῆς περὶ ἀνεργίας θεωρίας τοῦ Keynes 1939.

Κούσης Δημ. : Ἀπασχόλησις καὶ Ἀνεργία 1947.

Robinson I. : (Μετάφρ. Α. Χουμανίδη) : Εἰσαγωγή εἰς τὴν περὶ Ἀπασχολήσεως θεωρίαν. (Ἀρχεῖον Οἰκονομικῶν καὶ Κοινωνικῶν Ἐπιστημῶν) 1952.

Νεώτερ. Ἐγκυκλ. λεξικὸν «Ἡλίου» : Ἄρθρ. J. M. Keynes ὑπὸ Δ. Καλιτσουνάκη.

Domarchi J. : Introduction à la pensée de J. M. Keynes 1943.

Magaud Ch. : L'équilibre économique à travers la pensée économique 1950.

Δασκαλάκη Γ. : Κρατικὰ Σχέδια καὶ ἀτομικὲς ἐλευθερίαι 1950.

Ρόζου Γ. : Οἰκονομικὰ συστήματα καὶ ἡ ἔννοια τῆς ἐλευθερίας 1952.

Ρόζου Γ. : Ὁ ἐλλειμματικὸς προϋπολογισμὸς 1951.

γωγικῶν συντελεστῶν, ὥστε νά ἰσορροπῆ ἡ οἰκονομία. Εἰς τὴν ἐξισορρόπησιν ταύτην εἶχομεν πλήρη ἀπασχόλησιν καὶ διάρθρωσιν ὅλων τῶν λοιπῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς. Ἄν δὲν ὑπῆρχε τοιαύτη πλήρης χρησιμοποίησις ὅλων τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς, θὰ ἐσήμαινεν ὅτι ἡ οἰκονομία διήνυεν ἀκόμη μεταβατικὸν στάδιον ἀναπροσαρμογῆς τῆς.

Τὸ ζήτημα τῆς ἀνεργίας ἀντιμετωπίζετο ἐπομένως ὡς παροδικόν.

Εἰς τὴν κλασσικὴν Οἰκονομίαν δὲν ἀνέκυψε λοιπὸν τὸ ζήτημα τῆς πλήρους ἀπασχολήσεως, σύμφωνα μὲ τὸν αἰτιώδη λόγον, τῆς κατ' αὐτὴν συνήθους οἰκονομικῆς ἀνεπίξεως. Ἡ Οἰκονομία κατατείνει πρὸς τὴν κατάστασιν τῆς πλήρους ἀπασχολήσεως. Οἱ ἐργάται ἐπιδιώκουν νά κερδίσουν διὰ τῆς ἐργασίας των, οἱ ἐργοδότες διὰ τῆς ἀπασχολήσεως τῶν ἐργατῶν καὶ μηχανῶν, ἡ δὲ πλήρης ἀπασχόλησις ὅλων τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς, ἐπιτελεῖται κατόπιν, διὰ τοῦ μηχανισμοῦ τῶν τιμῶν. Ἐὰν τὴν αἰτιώδη συνάφειαν αὐτὴν ἀπεικονίσωμεν μὲ τὸ κύκλωμα τῆς οἰκονομικῆς συναλλαγῆς ἀγαθῶν καὶ χρήματος θὰ εἶχομεν :

Τόσα παράγονται ὅσα καὶ ζητοῦνται. Τὸ μέγεθος τὸ ὁποῖον καθορίζει τὴν ζήτησιν, εἶναι τὸ εἰσόδημα, τὸ ὁποῖον καὶ αὐτὸ προέρχεται ἀπὸ τὴν παραγωγὴν. Αὕτη εἶναι ἡ ἀπλουστάτη μορφή τῆς οἰκονομικῆς κυκλοφορίας. Πάντως τὸ εἰσόδημα ὀλόκληρον δὲν καταναλίσκεται, ἀλλὰ ἐν μέρος αὐτοῦ ἀποταμιεύεται. Ἐπειδὴ ὅμως καὶ ἡ ἀποταμίευσις αὐτὴ κάπου τοποθετεῖται, δι' αὐτὸ ἐμφανίζεται καὶ αὕτη κατόπιν ὡς ζήτησις, εἰς τὴν διαδικασίαν τῆς παραγωγῆς. Διότι αὕτη κατευθύνεται ἀμέσως ἢ ἐμμέσως διὰ τῶν πιστωτικῶν ἰδρυμάτων, εἰς τὸν ἐπιχειρηματίαν, ὁ ὁποῖος διευρύνει, βελτιώνει, ἢ ἀνανεώνει τὴν παραγωγικὴν μηχανὴν ἢ ἐφευρίσκει νέα. Οὕτως ὀλόκληρον τὸ ποσὸν τοῦ εἰσοδήματος καὶ τὸ καταναλωτικὸν καὶ τὸ ἀποταμιευτικὸν μερίδιον, κατευθύνονται πρὸς τὴν παραγωγὴν. Εἶναι δυνατὸν φυσικῶς, νά μὴ συμπέσῃ πλήρως ἡ κλίσις τοῦ εἰσοδηματίου πρὸς ἀποταμίευσιν καὶ τοῦ ἐπιχειρηματίου πρὸς ἐπένδυσιν. Ἄν ἡ τελευταία π. χ. ὑπολειφθῆ τότε θὰ ἔχομεν χαλάρωσιν τῆς ζήτησεως. Ἄλλὰ καὶ τὴν περίπτωσιν αὐτὴν οἱ κλασσικοὶ ἐθεώρησαν καὶ συνέδεσαν στενῶς τὴν ἀποταμίευσιν καὶ ἐπένδυσιν διὰ τοῦ τόκου. Αὐξάνουσα ἀποταμίευσις ὑποβιβάζει τὸν τόκον καὶ πρῶθει τὸ ἐπιχειρηματίαν εἰς ἐπένδυσιν, ἢ ἀντιστρόφως μειωμένη ἀποταμίευσις ὑψώνει τὸν τόκον καὶ ἐμποδίζει τοιοῦτοτρόπως ὑπέμετρον ἐπένδυσιν. Ὑπὸ τὰς συνθήκας αὐτάς δύο τινὰ θὰ ἠδύνατο νά διαταράξουν ἐν συνεχείᾳ τὴν ἰσορροπίαν : δυναμικὴ παρέμβασις τοῦ Κράτους ἢ τῶν ἐργατικῶν Συνδικάτων δι' ὑψώσιν ἢ συγκράτησιν τῶν μισθῶν καὶ ἡ κυκλικὴ διακυμάνσις. Καὶ τῆς μὲν πρώτης περιπτώσεως διαφέρουσα ἐκδήλωσις θὰ ἦτο, ἡ εἰς ἐποχὴν ὑφέσεως συγκράτησις τῶν υποβιβασζομένων μισθῶν, τῆς δὲ δευτέρας τὸ ζήτημα τῆς ρυθμίσεως τῆς πιστωτικῆς πολιτικῆς εἰς τὰς κυκλικὰς διακυμάνσεις. Αὕτη ἀποτελεῖ τὸ κυριωδέστερον ὄργανον εἰς τὴν πολιτικὴν τῶν οἰκονομικῶν συγκυριῶν καὶ διὰ τοῦτο παρακολουθοῦνται τό τε

κεντρικόν πιστωτικόν ἴδρυμα, καθὼς καὶ αἱ τράπεζαι (ὅπως π. χ. ὑπάρχει ἡ Νομισματικὴ Ἐπιτροπὴ παρ' ἡμῶν, καθὼς καὶ οἱ λοιποὶ πιστωτικοὶ καὶ οικονομικοὶ ἔλεγχοι), κατὰ τὴν διαχείρισιν ταύτην τῆς πίστεως, ἰδίως κατὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ χρήματος. Τὰ ὄρια τῆς κατευθύνσεως ταύτης καθορίζονται μέχρι σημείου τινός, μεταξύ τῆς ρυθμίσεως τῆς πιστωτικῆς πολιτικῆς βάσει τῆς ἀποταμιεύσεως, εἴτε βάσει τῆς ἐξελίξεως τῶν τιμῶν, ὅπου περιορίζεται ἡ δημιουργία τοῦ χρήματος, εὐθύς ὡς ὁ τιμάρθμος ἀνέρχεται. Εἰς τὴν τελευταίαν περίπτωσην εἶναι πολὺ δύσκολον νὰ συγκρατηθῇ ἡ ὑπερεπένδυσις. Μάλιστα καὶ ζήτημα ἂν αὕτη καταπολεμηθῆ διὰ μόνης τῆς πιστωτικῆς πολιτικῆς, διότι τότε ἴσως κατελήγαμεν εἰς τὴν ἀνακοπὴν τῆς οικονομικῆς ἀνθήσεως.

Ἡ ὑψωσις τῶν χαμηλῶν ἐισοδημάτων θὰ παρεσκευάζε πολὺ ἠπιωτέραν ἄνθησιν, διότι θὰ περιώριζε τὸ πεδίου δράσεως τῶν ἐπιχειρηματιῶν, ἰδίως κατὰ τὴν ἄνθησιν, ἀφ' ἑτέρου θὰ ἐτόνωνε τὴν ζήτησιν. Μόνον ἐν συνδυσμῶι πρὸς ὅλας τὰς ὑπευθύνους λειτουργίας διὰ τὴν συγκυριακὴν πολιτικὴν, θὰ ἠδύνατο νὰ μετέρχεται κανεὶς τὴν πιστωτικὴν πολιτικὴν, μετὰ ἀκριβῆ ἀνάλυσιν τῆς ἐκάστοτε οικονομικῆς καταστάσεως καὶ μετὰ ἀκριβῆ ὑπολογισμὸν κάθε περιπτώσεως.

III. Ἡ διασφάλισις τῆς ἀπασχολήσεως κάθε ἀνθρώπου, ἠμπορεῖ νὰ λάβῃ χώραν μετὰ τὴν ὡς ἄνω αὐτορυθμιζομένην ἐλευθέραν ἀγορὰν τῆς ἀτομικιστικῆς οικονομίας;

Ἡ αὐτορρυθμισις φαίνεται ὅτι δὲν λειτουργεῖ ἱκανοποιητικῶς καὶ ἐπομένως δὲν διασφαλίζει τὴν πλήρη ἀπασχόλησιν. Πάντες δὲ περαιτέρω συμφωνοῦν εἰς τὴν καταπολέμησιν τῆς μαζικῆς Ἀνεργίας.

Τὸ φαινόμενον τῆς Ἀνεργίας δὲν εἶναι ἀπλοῦν. Ἐνα ποσοστὸν ἀνεργίας ὑπάρχει πάντοτε εἰς κάθε ἐπάγγελμα. Ἐνα τμήμα τοῦ ποσοστοῦ τούτου ἀνάγεται εἰς ἀσθένειαν, ἀναπηρίαν (σωματικὴν ἢ πνευματικὴν) καὶ εἶναι ἄσχετον μετὰ τὸ ἐνταῦθα ἐρευνώμενον θέμα. Ἄλλο ποσοστὸν ἀνάγεται εἰς τὴν ἐναλλαγὴν τῆς θέσεως τοῦ ἐργάτου, ἀπὸ μίαν εἰς ἄλλην ἀπασχόλησιν, διὰ τὴν ὁποίαν παρέρχεται σχετικῶς χρόνος. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀνεργία αὕτη «κανονικὴ», ἢ τῆς «τριβῆς» λεγομένη, δὲν θεωρεῖται ὡς κάτι ἀσύνθηδες καὶ ἐπικίνδυνον. Ὡσαύτως ὑπάρχει ἡ λεγομένη «ἐποχιακὴ» ἀνεργία, τὴν ὁποίαν ἐνταῦθα παραβλέπομεν, διὰ νὰ καταλήξωμεν εἰς τὴν λεγομένην «κυκλικὴν» ἀνεργίαν, δηλαδὴ τὴν προερχομένην ἀπὸ τὴν οικονομικὴν διακύμανσιν καὶ ἰδίως τὴν φάσιν αὐτῆς τῆς ὑφέσεως. Ἐνταῦθα πρέπει νὰ ἐξετασθῇ ὀλόκληρος ἡ οικονομικὴ ἐξέλιξις καὶ νὰ καταλήξωμεν εἰς μέτρα κατὰ τῆς ἀσταθείας καὶ ὑπὲρ τῆς σταθερότητος τῆς οικονομικῆς διαδρομῆς, νὰ μὴ περιορισθῶμεν δὲ μόνον εἰς μέτρα ἐναντίον τῶν ἐκδηλώσεων τῆς ἀνεργίας. Οὕτως ἡ ὑπὲρ τῆς πλήρους ἀπασχολήσεως πολιτικὴ θὰ κατέληγεν εἰς συγκυριακὴν πολιτικὴν. Μετὰ τὸν πρῶτον ὅμως παγκόσμιον πόλεμον παρουσιάσθη κατὰ τρόπον καθαρώτερον καὶ ἐν ἄλλο εἶδος ἀνεργίας, ἡ ὁποία διαρκῶς ἤρξανε καὶ τὴν ὁποίαν ἐκάλεσαν «διαρθρω-

τικήν», «συστατικήν». Ἐνῶ δὲ ἡ φύσις καὶ τὰ αἷτια τῶν ἄλλων ἀνεργιῶν ἔχουν κατ' ἀρχὴν διαγνωσθῆ, τὰ αἷτια τῆς «συστατικῆς» ἀνεργίας ἐπιδέχονται διαφόρους ἐξηγήσεις. Ἡ ἀνεργία αὕτη δυνατόν νὰ προέλθῃ ἀπὸ βαθείας μετατροπᾶς (πόλεμος) τῶν μέχρι τοῦδε βάσεων τῆς οἰκονομίας, ἀπὸ ἐκβιομηχάνισιν παλαιῶν χωρῶν, ἀπὸ ὀρθολογιστικὴν τεχνικὴν ὀργάνωσιν, ἀπὸ μετατόπισιν πληθυσμῶν (Μικρασιατικὴ καταστροφὴ 1922, μετατοπίσεις πληθυσμῶν πολέμου 1939/45) κλπ., αἱ ὅποια ἐπιφέρουν εἰς τὴν διάρθρωσιν τῆς οἰκονομίας ἀνατροπᾶς, διότι ἀπρόσφορος οἰκονομικὴ πολιτικὴ δὲν ἐπέτρεψεν οὐδαμῶς, ἢ πλήρως ἢ τοῦλάχιστον ταχέως, τὴν ἀναπροσαρμογὴν τῆς οἰκονομίας. Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ἀνεργίας ὁμοιάζει μέχρις ἐνὸς σημείου μετὰ τὴν «τριβῆς», ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν «κυκλικήν». Εἶναι δυνατόν νὰ ἔχῃ τὰ αἷτια τοῦ εἰς ἐξωγενεῖς ἀφορμᾶς, τῆς οἰκονομίας, ἀλλὰ ἴσως καὶ εἰς ἐνδογενεῖς δυσχερείας τοῦ ὀρίμου πλέον Κεφαλαιοκρατισμοῦ. Εἰς τὴν τελευταίαν αὐτὴν περίπτωσιν ἐμφανίζεται ἡ ἀδυναμία τῆς οἰκονομίας νὰ ἀπασχολήσῃ ὅλους τοὺς θέλοντας νὰ ἐργασθοῦν, ὅχι μόνον περιοδικῶς, ἀλλὰ καὶ διαρκῶς. Τοῦτο δὲ εἶναι ἀκριβῶς καὶ τὸ θέμα τὸ ὅποιον προβάλλει ἡ θεωρία τῆς πλήρους ἀπασχολήσεως. Συνεπῶς εἰς τὴν οἰκονομικὴν Πολιτικὴν διαγράφονται πλέον νέα καθήκοντα καὶ μία εὐρύτερα ἀποστολή. Θὰ ἦτο μυωπία μίαν τόσον ἐξώφθαλμον διαρκῆ ἀνεργίαν, νὰ ἠθέλαμεν νὰ θεωρήσωμεν ὡς «κυκλικήν». Τίθεται λοιπὸν τὸ ἐρώτημα ἐὰν αὕτη προέρχεται ἀπὸ ἀτέλειαν τῆς αὐτορυθμίσεως τῆς ἐλευθέρου ἀγορᾶς τῆς ἀτομικιστικῆς οἰκονομίας—εἴτε κυκλικὴ εἴτε διαρκῆς εἶναι ἡ ἀνεργία αὕτη—. Ὁ Νεοφιλευθερισμὸς δὲν παραδέχεται ὅτι ἡ κρατοῦσα φιλελευθέρου οἰκονομία εἶναι ἀνίκανος νὰ ρυθμίσῃ τὴν ἀνισορροπίαν αὐτὴν, δεδομένης πάντως μιᾶς καλῶς ρυθμιζομένης συναγωνιστικῆς οἰκονομίας, εἰς ὅλας αὐτῆς τὰς ἐκδηλώσεις καὶ εἰδικῶς καὶ εἰς τὰς τοῦ χρήματος.

Συνεπῶς ἐνδείκνυται ὅπως τὸ κράτος παρέμβῃ καὶ ἐπιδιώξῃ, ἐν ἀνάγκῃ τὴν ἀλλοίαν διαμόρφωσιν καὶ αὐτῆς ταύτης τῆς διαδικασίας τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς. Ἐπὶ πλέον δηλαδὴ τῆς διασφαλίσεως μόνον τοῦ ἐλευθέρου ἀνταγωνισμοῦ καὶ τῆς παραμερίσεως τῶν οἰονεὶ Μονοπωλίων, ὡς μέχρι τοῦδε ἐγένετο ἢ τοῦλάχιστον ὑπελάμβανεν εἰς τὰς κατασκευὰς τῆς ἡ θεωρία, ζητεῖται ἡ ἀνωτέρω διαρθρωτικῆς μορφῆς παρέμβασις εἰς τὴν οἰκονομικὴν λειτουργίαν.

Εἰς τὸ μέτρον τῆς παρεμβάσεως ἀρχίζει ἡ διαμάχη. Οἱ Κεῖνσιανοὶ ὑπερμαχοὶ τῆς πλήρους ἀπασχολήσεως, θέλουν νὰ καταπολεμήσουν τὴν ἀνεργίαν διὰ παντὸς τρόπου καὶ μετὰ οἰανδήποτε θυσίαν, ἔστω καὶ τῶν κλασσικῶν ἀρχῶν τῆς ἐλευθέρου ἀγορᾶς, ἐνῶ ἡ ἀντικεῖνσιανὴ ἀντίληψις, δὲν εἶναι διατεθειμένη νὰ προχωρήσῃ εἰς πᾶσαν καὶ οἰανδήποτε θυσίαν καὶ ἰδίως τῆς οἰκονομικῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀτόμου.

IV. Ἡ ἰδέα λοιπὸν τῶν κλασσικῶν περὶ τῆς αὐτοδυνάμου ρυθμίσεως τῆς οἰκονομίας δὲν εἶναι σήμερον ἀποδεκτὴ, ἰδίως εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς ὑφέσεως,

ἀπὸ αὐτὴν δὲ προήχθη κατόπιν καὶ ἡ τελικὴ ἐγκατάλειψις τοῦ οἰκονομικοῦ αὐτοματισμοῦ. Ὅπως οἱ μισθοὶ κατὰ τὴν ἔκθεσιν παρακολουθοῦν ἀργότερον τὴν ὑψώσιν τῶν τιμῶν, ἔτσι καὶ κατὰ τὴν πτώσιν ἀκολουθοῦν αὐτὴν βραδύτερον, δυσχεραίνουμένης οὕτω τῆς ὑπερνικήσεως τῆς ὑφέσεως. Πάντως τότε θὰ εἶχε σημασίαν ἡ πτώσις αὕτη τῶν μισθῶν ἐὰν ὁ ἐπιχειρηματίας παραινείτο, ὅπως ἐπενδύσῃ τὴν ἐξοικονομηθεῖσαν ἀπὸ τὴν πτώσιν τῶν μισθῶν καὶ τῶν λοιπῶν ἐξόδων χρηματικὴν ποσότητα εἰς περαιτέρω οἰκονομικὴν δραστηριότητα. Ἄλλὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ὑφέσεως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ λάβῃ χώραν τοιοῦτόν τι. Ἡ πρωτοβουλία τοῦ ἐπιχειρηματικοῦ ἔχει τελείως παρὰλύσει, λόγῳ τῆς ἀπαισιοδόξου ἐνατενίσεως τοῦ μέλλοντος. Ἡ καθυστέρησις αὕτη τῆς ἐπενδύσεως χειροτερεῖ ἀκόμη τὴν κατάστασιν, διότι παραμένει ἀδρανὴς νέα ἀγοραστικὴ δύναμις, με ἀποτέλεσμα τὴν ὀξύνσιν τῆς ὑφέσεως καὶ με αὐτὴν καὶ τῆς ἀνεργίας. Τοιοῦτοτρόπως εἶναι δυνατὸν μέχρι σημείου τινὸς μόνον, νὰ λάβῃ χώραν ἀναπροσαρμογὴ τις αὐτόματος τῆς οἰκονομίας, προκειμένων ἐξωγενῶν διαταραχῶν,—ιδίως με τὴν ἀποκατάστασιν πλήρους ἀνταγωνισμοῦ, μικρὰ ὅμως θὰ εἶναι αὕτη καθόσον ἀφορᾷ τὴν ἄνισον κατανομήν τοῦ εισοδήματος καὶ τὴν διαφορευτικὴν εἰς ταχύτητα ἀντίδρασιν τῶν μισθῶν καὶ τῶν τιμῶν. Ἐπομένως με τὴν ἀπλὴν λειτουργίαν μιᾶς ἀγορᾶς ἐλευθέρως ἀτομικιστικῆς Οἰκονομίας, τὸ πρόβλημα τῆς ἀπασχολήσεως δὲν λύεται. Δι' αὐτὸ σήμερον ἀποβλέπομεν πρὸς τὸ πρόβλημα τῆς πλήρους ἀπασχολήσεως, ὄχι διὰ μέσου τῶν οἰκονομικῶν διακυμάνσεων, ἀλλὰ γενικῶς ὄλων τῶν συντελεστῶν, οἱ ὅποιοι θέτουν εἰς κίνησιν τὴν ἀπασχόλησιν ταύτην.

Φυσικῶς καταλήγομεν ὅτι ὁ πρωταρχικὸς συντελεστής εἶναι ἡ ζήτησις, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀνάλυσιν ταύτην τῶν περὶ κυκλοφορίας τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς ἰδεῶν, εἰς τὴν θεώρησιν τῶν σχέσεων ἀποταμίευσεως καὶ ἐπενδύσεως, καταλήγομεν εἰς ἀντιθέτους ἀπόψεις ἀπὸ τὰς κλασσικὰς.

Κατὰ τὴν κλασσικὴν ἀντίληψιν πρὸς πᾶσαν ἐπένδυσιν ἀντιστοιχεῖ μία ἐξ ἴσου μεγάλη ἀποταμίευσις, μία ἀποχὴ ἀπὸ κατανάλωσιν. Διότι αἱ διὰ τὴν ἐπένδυσιν διατεθεῖσαι παραγωγικαὶ δυνάμεις, δὲν ἐξυπηρετοῦν συγχρόνως καταναλωτικὰς διαθέσεις. Τοῦτου ἕνεκα ἡ ἀποταμίευσις εἰς τὴν κατὰ παράδοσιν διδασκαλίαν, κατελάμβανε προεξάρχουσαν θέσιν. Αὕτη καθωριζε τὸ μέγεθος τῆς δυνατῆς ἐπενδύσεως. Ἐὰν ὑπάρχη ἡ ἀποταμίευσις εἶναι ἐξησφαλισμένη καὶ ἡ ἐπένδυσις. Προβληματικὴ δὲν εἶναι ἡ ἐπένδυσις, ἀλλὰ ἡ ἀποταμίευσις.

Ὅπως ἀντιθέτως ἡ Κεῦνσιανὴ διδασκαλία θεωρεῖ προβληματικὴν τὴν ἐπένδυσιν. Πρὸς αὐτὴν πρὸ παντὸς στρέφεται ἡ νέα διδασκαλία. Βέβαια παραμένει καὶ τώρα πραγματικότης, ὅτι πρὸς τὴν ἐπένδυσιν πρέπει νὰ ἀντιστοιχῇ μία ἐξ ἴσου μεγάλη ἀποταμίευσις. Ἄλλὰ ἡ ἐκούσια ὅμως ἀποταμίευσις τοῦ εισοδήματιοῦ δὲν ἀποτελεῖ πλέον τὴν προϋπόθεσίν της : Ἡ ἐπένδυσις χρηματοδοτουμένη διὰ τραπεζικῆς πίστεως, αὐτοδημιουργεῖ τὴν ἀναγκαίαν ἀποταμίευσιν, ἂν καὶ ὄχι ἀκριβῶς ὑπὸ τὴν μορφήν τὴν ὁποίαν ἐννοοῦμεν ὑπὸ τὴν ἐν-

νοϊαν ἀποταμίευσις. Πρόσθετος ἐπένδυσις αὐξάνει τὴν ἀπασχόλησιν καὶ ὑψώνει τὸ ὀνομαστικὸν εἰσόδημα. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἔχει προηγηθῆ ἤδη αὐξήσις τῆς παραγωγῆς καταναλωτικῶν ἀγαθῶν, διὰ τοῦτο εἶναι δυνατὸν ἢ κατανάλωσις ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ μὴ αὐξηθῆ καθόλου. Ἡ ἀνάλωσις τοῦ ἐπὶ πλεόν εἰσοδήματος ὀδηγεῖ μᾶλλον εἰς ὑψώσεις τῶν τιμῶν μόνον. Πάντως ἐν παραμένει βέβαιον, ὅτι ἡ ἐκουσίᾳ ἀποταμίευσις ἐξεθρονίσθη. Ἐτι πρὸς : ἀποδεικνύεται ὡς λίαν ἐπικίνδυνος. Διότι ἂν ἀπέναντι τῆς ἀποταμιεύσεως δὲν ἐμφανισθῆ μία ἴση ἐπένδυσις, τὸ γεγονός τοῦτο ἐπιφέρει ἀποτέλεσμα χλαρωτικόν ἐπὶ τῆς οικονομικῆς ζωῆς. Τὸ ἀποταμιευθὲν μέρος δὲν ἐπανεισρέει εἰς τὴν παραγωγικὴν διαδικασίαν καὶ ἡ συνολικὴ ζήτησις συστέλλεται. Ἐνδιαφερόμεθα ἔπομένως ὅπως ἡ ἐπένδυσις εἶναι ὅσον τὸ δυνατόν μεγαλύτερα, διὰ νὰ συμπληρώη τὰ κενά, τὰ διὰ τῆς ἀποταμιεύσεως δημιουργηθέντα εἰς τὴν καθόλου ζήτησιν. Ἡ ρυθμιστικὴ ἐπίδρασις τοῦ τόκου, τὴν ὁποίαν ἡ κλασσικὴ θεωρία ὡς ἀνωτέρω εἶδομεν, εἶχε θεωρήσει μεταξὺ ἀποταμιεύσεως καὶ ἐπενδύσεως δὲν ἀντέχει εἰς τὴν σημερινὴν κριτικὴν πλεόν. Ὁ τόκος ἤμπορεῖ νὰ εἶναι ὑψηλὰ, παρὰ μεγάλῃν ἀποταμίευσιν, πάντως ὑψηλότερα ἀφ' ὅσον θὰ ἠδύνατο νὰ διευκολύνῃ μίαν ἐπένδυσιν. Οὕτως εἶναι δυνατόν αἱ ἐπενδύσεις νὰ ὑπαλείψωσιν τῆς ἀποταμιεύσεως. Μάλιστα, ἡ περίπτωσις αὕτη ἀποτελεῖ τὸν κανόνα, διότι αὐξαναμένου τοῦ πλούτου ἐνὸς ἔθνους, πάντοτε ἕνα μεγαλύτερον ποσοστὸν ἀποταμιεύεται, ἐνῶ αἱ πιθανότερες ἐπενδύσεως ὀλιγοστεύουν. Ἡ οικονομία εὐρίσκειται λοιπὸν ὑπὸ διαρκῆ πίεσιν τάσεων ὑφέσεως καὶ ἡ πλήρης ἀπασχόλησις δὲν εἶναι μόνον συζητήσιμος, ἀλλὰ καὶ ἀπίθανος.

V. Ὁ Κεϋνσιανισμὸς λοιπὸν, ὁ ὁποῖος ἐνεφανίσθη εἰς μίαν ἐποχὴν μεγάλης ὑφέσεως (1929/33), ὡς ἐπανάστασις κατὰ τῶν κρατουσῶν νομισματικοπολιτικῶν θεωριῶν, τείνει νὰ διαμορφωθῆ εἰς ὀρθόδοξον σύνθεσιν, ἢ ὁποία δυνατὸν νὰ διαπιστωθῆ ἀπὸ τὸν ἱστορικὸν τοῦ μέλλοντος τῶν οικονομικῶν θεωριῶν, ὡς ἡ καμπὴ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἰδεῶν, καθόσον ἀφορᾷ τὸν ρόλον τοῦ Κράτους ἐναντι τῆς Οἰκονομικῆς Ζωῆς.

Κατὰ τὸν Keynes ἡ ἰσορροπία εἶναι δυνατὴ ὄχι μόνον ἐπὶ πλήρους ἀπασχόλησεως, ὡς οἱ Κλασσικοὶ ἐδέχθησαν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ μερικῆς μόνον ἀπασχόλησεως, τῶν παραγωγικῶν συντελεστῶν. Ἐτσι ἡ ἀνεργία τὴν ὁποίαν εἶδομεν ἀνωτέρω ἐμφανίζεται ὄχι ὡς παροδικὴ δυναμικὴ, ἀλλὰ καὶ ὡς μόνιμος στατικὴ ἐκδήλωσις τῆς ἐλευθέρως ἀτομικιστικῆς οικονομίας. Αὕτη αὕτη ἡ συστατικὴ συγκρότησις τῆς ἐλευθέρως ἀτομικιστικῆς οικονομίας, γίνεται αἰτία τῆς μονίμου ἀνεργίας, διότι ἐπιτρέπει διαμόρφωσιν ἰσορροπίας καὶ πρὶν ἔτι ἐπιτευχθῆ πλήρης ἀπορρόφησις τῶν ἐργατικῶν δυνάμεων. Τὴν Κλασσικὴν ἰσορροπίαν ἐθεώρησεν ὁ Keynes ὡς εἰδικὴν ἐκδήλωσιν τῆς οικονομικῆς διαδρομῆς καὶ ἀντέταξεν εἰς αὐτὴν τὴν ἰδίαν του «Γενικὴν» θεωρίαν.

Κατὰ τὸν Keynes δύο εἶναι οἱ προσδιοριστικοὶ παράγοντες τῆς ἐκάστοτε συνολικῆς ἀπασχόλησεως : ἡ ἔντασις τῆς πρὸς κατανάλωσιν ροπῆς, ἢ προσδιο-

ρίζουσα τὸν ποσότητα ζητήσεως ἀγαθῶν ἀμέσου τελικῆς καταναλώσεως, καὶ ὁ ρυθμὸς τῶν ἐκάστοτε ἐπενδύσεων, δηλαδὴ τῆς ζητήσεως ἀγαθῶν ὕλικου κεφαλαίου.

Διὰ τὴν ὀλικὴν λοιπὸν ζήτησιν καὶ συνεπῶς τὸν βαθμὸν τῆς ἀπασχολήσεως διεπιστώθησαν δύο μεγέθη, ἡ κατανάλωσις καὶ ἡ ἐπένδυσις. Διὰ τὴν κατανάλωσιν ἕκαστος ἀποφασίζει διὰ τὸν ἑαυτὸν του, τὴν μέρους ἐκ τοῦ εἰσοδήματός του θὰ καταναλώσῃ καὶ τὴν θὰ ἀποταμίευσῃ. Πάντως σπουδαῖον ρόλον ἐνταῦθα παίζει ἡ κατανομή τοῦ εἰσοδήματος. Προκειμένης μεγάλης συμμετοχῆς τοῦ εἰσοδήματος τῶν λαϊκῶν μαζῶν εἰς τὸ ἐθνικὸν εἰσόδημα, ἡ ὀλικὴ κατανάλωσις εἶναι μεγάλη, προκειμένης μεγάλης συμμετοχῆς τῶν μεγάλων εἰσοδημάτων εἰς τὸ ἐθνικὸν εἰσόδημα, ἡ ἀποταμίευσις εἶναι μεγάλη. Ὁ δεῦτερος συντελεστής ἡ ἐπένδυσις ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὰς ἀποφάσεις τῶν ἐπιχειρηματιῶν. Αὗται θὰ ἐξαρτηθοῦν ἀπὸ τὴν σύγκρισιν τῆς ἀναμενομένης ἀποδόσεως τῶν κεφαλαιακῶν τοποθετήσεων, ἐν σχέσει πρὸς τὸν τόκον τοῦ κεφαλαίου. Ἐὰν ἡ ἀποταμίευσις εἶναι πολὺ μεγάλη καὶ ἡ ἐπένδυσις μικρά, θὰ ἔπρεπε νὰ ἠϋξάνεν εἴτε ἡ κατανάλωσις, εἴτε ἡ ἐπένδυσις ἢ καὶ ἀμφότεραι. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἡ δημοσιονομικὴ πολιτικὴ τοῦ Κράτους εἶναι ὁ ρυθμιστὴς εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο. Διὰ προσφόρου φορολογικῆς πολιτικῆς ἐπιδιώκει τὸ Κράτος νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τῆς διανομῆς τοῦ εἰσοδήματος, ὥστε νὰ αὐξηθῇ ἡ κατανάλωσις καὶ μειωθῇ ἡ ἀποταμίευσις. Τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι εὐκόλον. Ὑψηλὴ φορολογία ἐπὶ τοῦ εἰσοδήματος τῶν ἐπιχειρηματιῶν, δυνατόν νὰ ἀνακόψῃ τὴν ἐπένδυσιν. Σπουδαιότερα λοιπὸν εἶναι ἡ ἐπίδρασις τοῦ Κράτους, ἡ ὁποία ἀσκεῖται διὰ τοῦ προϋπολογισμοῦ του, ἐπὶ τῆς ὅλης ζητήσεως. Ἄν τὸ Κράτος δαπανήσῃ περισσότερα τῶν ὅσων εἰσπράττει αὐξάνει, τὴν ὀλικὴν ζήτησιν, ἀδιαφόρως τοῦ τρόπου τῆς ἐπιτεύξεως τούτου. Εἴτε δηλαδὴ δι' ὑποβοηθήσεως τῆς καταναλώσεως, εἴτε δι' ἐπιδοτήσεως τῆς ἰδιωτικῆς ἐπενδύσεως, εἴτε διὰ τῆς ὑπὸ αὐτοῦ τούτου τοῦ Κράτους διενεργείας δημοσίων ἐπενδύσεων. Ἐὰν τὸ Κράτος δαπανᾷ ὀλιγώτερα τῶν ὑπ' αὐτοῦ εἰσπραττομένων, ἔχει ἐπομένως πλεονάσματα ἀπὸ τὸν προϋπολογισμόν, πίπτει ἡ ὀλικὴ ζήτησις καὶ μετριάζεται ἡ ἀνθσις. Ποία εἶναι ἡ προσφορωτέρα ὁδὸς ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ὀλικὴν κατάστασιν τῆς Οἰκονομίας. Ἀμφότερα πάντως ἀντιτίθενται πρὸς τὴν κατὰ παράδοσιν πολιτικὴν τῆς ἰσοζυγίσεως τοῦ προϋπολογισμοῦ, ἐνῶ διὰ τὴν ἰσοζυγίσιν δὲν θὰ ὑπῆρχον ἀντιρρήσεις. Ἐν τούτοις γνωρίζομεν ὅτι αὕτη εἶναι δύσκολος. Τὴν Πολιτικὴν τῆς πλήρους ἀπασχολήσεως προκαλεῖ ἡ διαρκὴς τάσις τῆς Οἰκονομίας, πρὸς ὑποαπασχόλησιν, ἡ ὁποία προάγεται εἴτε ἀπὸ ἑλλειπῆ κατανάλωσιν, εἴτε ἀπὸ ἑλλειπῆ ἐπένδυσιν.

VI. Ἡ ἑλλειπὴς ζήτησις πρέπει νὰ ὑποβοηθηθῇ διὰ πολιτικῆς ἐλλειμμάτων καὶ τὸ χειρότερον ἐν προκειμένῳ δὲν εἶναι ἡ καταχρέωσις τοῦ Κράτους ὅσον ὁ πληθωρισμός.

Ἄς ὑποθέσωμεν ὅτι αἱ ἐπενδύσεις ἔχουν ἀνακοπῆ. Τοῦτο σημαίνει ὅτι

λιστα καὶ ἰδιωτικῶν ἀκόμη ἐπιχειρήσεων, ἀλλὰ αὕτη εἶναι συνέπεια μιᾶς πολιτικῆς τοῦ ἀποκλεισμοῦ, τῆς Ἐνασφαλείας καὶ τῆς δυσπιστίας, τὴν ὁποίαν συναντῶμεν κατὰ τὴν μεταπολεμικὴν ἐποχὴν.

VII. Ἡ ἀληθὴς ἀντίδοτος πολιτικὴ τῆς καταστάσεως ταύτης, δὲν θὰ ἦτο ἡ πολιτικὴ τῆς πλήρους ἀπασχολήσεως, ἀλλὰ ἀναζήτησις καὶ ἀξιοποιήσις ἐπενδύσεων εἰς ἕλας τὰς καθυστερημένας περιοχὰς τῆς γῆς καὶ προαγωγή τοῦ παγκοσμίου ἐμπορίου. Μόνον ἐφόσον ἡ πολιτικὴ τῆς ἀβεβαιότητος καὶ δυστροπίας δὲν ἐπέτρεπε τοῦτο, τότε θὰ ἐδικαιολογεῖτο μία πολιτικὴ πλήρους ἀπασχολήσεως καὶ ἡ ὁποία θὰ ἀπέβλεπεν ὀλιγώτερον πρὸς τὴν πολιτικὴν τῶν ἐλλειμμάτων τοῦ προϋπολογισμοῦ, ἀφ' ὅσον πρὸ παντὸς πρὸς μέτρα εἰσοδηματικῆς πολιτικῆς, τὰ ὁποία μόνον καταστέλλουν τὸ κακὸν πρόβριζα.

Μία τοιαύτη συστατικὴ ἀνεργία δὲν καταπολεμεῖται πρωτογενῶς διὰ τῆς πολιτικῆς τῆς πλήρους ἀπασχολήσεως. Πῶς θὰ ἐλύετο π. χ. τὸ προσφυγικὸν πρόβλημα μιᾶς, ὑπερπληθυνθείσης περιοχῆς χωρὶς ἐποικισμὸν, νέους προσανατολισμοὺς βιομηχανικῶν ἐγκαταστάσεων, ἀγροτικὴν μεταρρύθμισιν καὶ εἴ τι ἄλλο; Μία πολιτικὴ πλήρους ἀπασχολήσεως εἰς τὴν γενικὴν βέβαια ἀναζωογόνησιν τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς, θὰ ἀπήμβλυνε τὴν ὀξύτητα ἐνὸς τοιούτου ὑπερπληθυσμοῦ, δὲν θὰ ἔλυε ὅμως καθολικῶς καὶ τελειωτικῶς τὸ ζήτημα.

Ἐν συμπεράσματι ἡ πολιτικὴ τῆς πλήρους ἀπασχολήσεως δὲν ἀποτελεῖ πανάκειαν. Τὰ συμπεράσματά της εἶναι ὅτι γενικοποιεῖ ὑπερμέτρως τὰς ἐκδηλώσεις, παραμελεῖ τὴν καταπολέμησιν τῶν αἰτίων, παραιτεῖται τῆς ἐκάστοτε λεπτομεροῦς ἀναλύσεως τῆς καταστάσεως. Ἡ ἀντίληψις της ὅτι ἡ ἐπένδυσις δημιουργεῖ πάντοτε τὴν ἀναγκαίαν ἀποταμίευσιν εἰς τοιαύτην γενικότητα δὲν εἶναι ὀρθή. Οὕτω τὸ πρόβλημα φαίνεται νὰ εἶναι πολὺ συνθετώτερον, ἀφ' ὅσον τὸ ἀντιλαμβάνεται ἡ θεωρία αὕτη.

Ἡ ἐπίκρισις ὅμως αὕτη διὰ τὸ ὅλον τῆς Κεϋνσιανῆς Πολιτικῆς, δὲν ἐξουδετερώνει οὔτε τὰς θεωρητικὰς βάσεις της, οὔτε τὰ μέσα αὐτῆς. Ἡ διδασκαλία αὕτη προβάλλει μεθόδους ἀποτελεσματικὰς. Πρόκειται πρὸ παντὸς περὶ χρησιμοποίησεως αὐτῆς εἰς τὴν πρόσφορον κατάστασιν, εἰς τὴν ὀρθὴν στιγμήν, εἰς τὴν ὀρθὴν δόσιν. Ἰδίως κατὰ τὴν ὕφεσιν, ἀλλὰ καὶ ὅπου ἄλλοῦ τέλος δὲν δυνάμεθα νὰ παραμερίσωμεν συστατικὰ ἐμπόδια. Τὸ πρῶτον ὅμως μέλημα πρέπει νὰ εἶναι ἡ καταπολέμησις τῶν αἰτίων, ἡ ἄνισος διανομή, αἱ δυσαναλογίαι τῆς ἀνθήσεως καὶ τὰ παντὸς εἶδους διαρθρωτικὰ ἐμπόδια.

Ἡ πολιτικὴ αὕτη πρέπει νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς συγκυριακὴ οἰκονομικὴ διεύθυνσις, διάφορος πάντως τελείως τῆς παλαιᾶς κατευθυνομένης οἰκονομίας. Αὕτη δὲν χρησιμοποιεῖ παρεμβατικὰ ἐμπόδια, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν παθητικὴν καταστατικὴν πολιτικὴν τοῦ laissez-faire, προάγει μίαν ἐνεργητικὴν προληπτικὴν, ἀναλαμβάνουσα τὴν εὐθύνην τῆς ὅλης διαδρομῆς τῆς οἰκονομίας καὶ διασφαλίζει τὴν λειτουργίαν ὅλων τῶν ἐπὶ μέρους τμημάτων καὶ οὕτω τῆς ὑποστάσεως τῆς ἐλευθέρως ἀγορᾶς.

Τὴν βᾶσιν πάντων τούτων, μὲ κεντρικὸν πρόβλημα τὴν πλήρη ἀπασχόλησιν, ἔχομεν εἰς τὸν ἐλευθέρου ἀνταγωνισμὸν μὲ ἔλεγχον αὐστηρὸν τῶν μονοπωλίων. Τότε ἡ οἰκονομικὴ πολιτικὴ θὰ ἐκινεῖτο μὲ ἴσας ἀπόψεις δι' ὅλους, διὰ τὴν διατήρησιν τῆς οἰκονομικῆς ἐλευθερίας.

Ἔτσι ἀποστρογγυλεύεται ἡ εἰκὼν μιᾶς ὑπὸ τοῦ κράτους ἐπισκοπούμενης ἀτομικιστικῆς οἰκονομίας ἐλευθέρως ἀγορᾶς, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ ἐλευθερία ἐκᾶστου ἀναπτύσσεται μέχρι τῶν ὁρίων, τὰ ὁποῖα διαγράφει ἡ ἐλευθερία ὅλων τῶν ἄλλων.

Β΄.

VIII. Αἱ ἐνδεικνυόμεναι λοιπὸν κατευθύνσεις Οἰκονομικῆς Πολιτικῆς κατὰ τὸν Keynes εἶναι ὅτι ἡ ἀποταμίευσις ὄχι μόνον δὲν δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς συντελοῦσα εἰς τὴν ἐπαύξησιν τοῦ Κεφαλαίου καὶ τοῦ πλοῦτου τῆς Οἰκονομίας, ἀλλὰ ἀντιθέτως, γίνεται αἰτία ἀναστολῆς τῆς ἐπαυξήσεως αὐτῶν—ἐφ' ὅσον ἡ ἀποταμίευσις λαμβάνει χώραν πρὶν ἐπιτευχθῆ πλήρης παραγωγικὴ ἀπασχόλησις τῶν συντελεστών. Τὸ Κράτος πρέπει νὰ ὑποβοηθῆ τὰς ἐπενδύσεις, ὥστε νὰ διαμορφώνεται νέον πᾶγμον ὑλικὸν Κεφάλαιον. Ἡ ὑποβοήθησις δύναται νὰ γίνῃ διὰ δανεισμὸν τοῦ Κράτους, ὁ ὁποῖος μπορεῖ νὰ προωθήσῃ καὶ μέχρις ἐκτελέσεως ἐργασιῶν μὴ τοῦτ' αὐτὸ παραγωγικῶν. Ἡ ἀναπροσαρμογὴ αὕτη γίνεται διὰ τῆς φορολογικῆς πολιτικῆς τοῦ Κράτους καὶ διὰ κοινωνικοποιήσεως τῶν ἐπενδύσεων. Ἡ κοινωνικοποιήσις δὲν εἶναι ἐν προκειμένῳ μεταβίβασις τῆς κυριότητος εἰς τὴν ὁλότητα, ὅπως ὁ σοσιαλισμὸς ἀπαιτεῖ, ἀλλὰ καθορισμὸς ὑπὸ τοῦ Κράτους τοῦ συνολικοῦ ποσοῦ τοῦ προσοριζομένου ἀλλὰ καθαρισμὸς ὑπὸ τοῦ Κράτους τοῦ συνολικοῦ ποσοῦ τοῦ ἀμοιβῆς δι' ἐκεῖνους πού τὸ κατέχουν. Ἡ πολιτικὴ αὕτη θὰ διασώσῃ ἴσως τὸ σημερινὸν καπιταλιστικὸν σύστημα καὶ θὰ διατηρήσῃ ἐπιτυχῶς τὴν ἀτομικιστικὴν πρωτοβουλίαν.

Τὸ τοιοῦτον συνάγεται ἀπὸ τὰς ἀτελευτήτους συζητήσεις τῶν μεταπολεμικῶν ἐτῶν, ἀπὸ διάφορα εἰδικὰ δημοσιεύματα ἰδιωτικὰ καὶ ἐπίσημα, οἷα εἶναι καὶ μία ἐκθεσις προκληθεῖσα ἀπὸ τὸν Ο.Η.Ε. καὶ καταρτισθεῖσα ἀπὸ μίαν εἰδικὴν ἐπιτροπὴν τὴν ὁποίαν ὥρισεν ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς τῶν Η.Ε. ¹.

Ἡ ἀπὸ τῶν μέσων τῆς τετάρτης δεκαετηρίδος τοῦ αἰῶνος μας ἡ ὑπὸ τοῦ Keynes ὑποστηριχθεῖσα θεωρία τῆς πλήρους ἀπασχολήσεως καὶ τῆς χαμηλῆς

(1) Ἀμέσως μετὰ τὸν δεῦτερον παγκόσμιον πόλεμον, ἡ πολιτικὴ τῆς πλήρους ἀπασχολήσεως εἶχε κυριεῦσει τὰ πνεύματα ὅλα καὶ ἀπετέλει τὸν πυρῆνα τῶν οἰκονομικῶν προγραμμάτων ἀνασυγκροτήσεως, τῶν προγραμματικῶν διακηρύξεων κλπ. Τὸ σχέδιον Μάρσαλ ἀνεξαρτήτως τοῦ ἀπωτέρου ἠθικοῦ καὶ πολιτικοῦ σκοποῦ του, εἶχε τὴν πλήρη ἀπασχολήσιν ὡς οἰκονομικὸν δικαιολογητικὸν λόγον καὶ ἐπ' αὐτῆς ὡς ὑποβάθρου ἠξιολογοεῖτο. Καθὼς τὸ 1947 δὲν ἐκρίθησαν εὐμενῶς, ἐκ μέρους τῆς Ἀμερικανικῆς ἀντιλήψεως, τὰ ἀντιπληθωριστικὰ μέτρα, τὰ ληφθέντα εἰς τὴν Ἰταλίαν, διότι κατ' αὐτὴν, προῆγον τὴν ἀνερ-

συγκρατήσεως τοῦ τόκου, δὲν εὑρηκε μόνον ὀπαδοὺς ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω, ἀλλὰ καὶ ἀντιπάλους. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι ἐφοβήθησαν ὅτι ἡ θεωρία αὕτη θὰ ἔθετεν εἰς κίνδυνον, ὡς ὑπεδηλώθη ἤδη, μίαν μελλοντικὴν κοινωνίαν, καθόσον ἀφορᾷ τὴν ἐλευθερίαν τῶν οἰκονομικῶν ὑποκειμένων, δι' ἃ καὶ ἀντιτίθενται κριτικῶς κατὰ παντὸς εἶδους συνταγῶν καὶ δογματολογικῶν γνωμῶν. Οὗτοι θεωροῦν ὅτι ἡ περὶ πλήρους ἀπασχολήσεως θεωρία τοῦ Keynes, δὲν ἦτο δύσκολον νὰ συντύχη μίαν ἐπιδοκιμασίαν εἰς περίοδον μάλιστα ἐμμόνως καὶ ψυχρῶς ἀντιμαχομένων πολιτικῶν μετώπων.

Καθὼς καὶ ἡ ἀρνητικὴ ἄποψις τῆς ὡς ἄνω πολιτικῆς τοῦ Keynes δὲν εἶναι δύσκολον νὰ συμφωνήσῃ εἰς τὴν ἐπίκρισιν τῶν πολιτικῶν μέσων καὶ τῶν συνιστωμένων διὰ τὴν πραγματοποίησιν αὐτῶν μέτρων. Πάντως ἡ διὰ τὴν ὡς ἄνω ἔκθεσιν τοῦ Ο.Η.Ε. ἐκθιαζομένη ὁμοφωνία, δὲν εἶναι ἀξία ἀπορίας, καθὼς δὲν θὰ ἦτο θαυμασμοῦ ἀξία ἡ ἐξεύσεις ὁμοφώνου ἀντιθέτου γνωματεύσεως καὶ ἀπὸ ἀνωτέρου κύρους ἴσως Οἰκονομολόγους.

ΙΧ. Τὴν ἐπίσημον λοιπόν, οὕτως εἰπεῖν, Οἰκονομικὴν Ἰδεολογίαν ταύτην, ἀπέκρουσεν εἰδικῶς ἄλλη ὁμὰς ἐπιστημόνων καὶ γενικώτερον δὲ δὲν ἰκανοποίησεν αὕτη τὴν καθολικὴν οἰκονομικὴν σκέψιν. Ἡ ἰδεολογία αὕτη στενωῶς καθοριζομένη ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀρχικῶς, ἦτο ἔτοιμος νὰ θυσιάσῃ τὸ πᾶν εἰς τὴν σταθερότητα τῶν ἐξωτερικῶν συναλλαγμάτων, κατόπιν δὲ ἔφθασεν εἰς ὑπερβολὰς καὶ ἐθυσίασε τὴν πολιτικὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ὅλην παραγωγικότητα, διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῆς πλήρους ἀπασχολήσεως.

Αἱ ἀντιλήψεις αὗται τοῦ Keynes δὲν ἔτυχον λοιπόν, κατὰ τὰ ἄνω, ἐπιδοκιμασίας ἐλέγχθη ὅτι δὲν ὑπῆρξε τόσον εὐτυχῆς ὅσον ὁ Quesnay, Smith, Marx, τῶν ὁποίων αἱ διδασκαλῖαι ἐπὶ μακρὸν διέγραφαν τὰ ὄρια τῆς σκέψεως καὶ τῆς πρακτικῆς. Τὸ σύστημά του συλληφθὲν διαρκούσης τῆς μεγάλης ὑφέσεως τοῦ 1929/33, ὡς ἤδη ἐλέγχθη, θὰ ἦτο δυνατόν νὰ φανῆ εἰς τὴν ἀπωτέραν ἱστορικὴν ἀξιολόγησίν του, μᾶλλον ὡς ἀντανάκλασις τῶν ἀνωτέρω διαταραγμένων συνθηκῶν, παρὰ ὡς σταθμισμένη ἀναπαράστασις τοῦ οἰκονομικοῦ κόσμου ὡς συνόλου. Τὰ μέσα τὰ ὁποῖα προσέτεινε διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῶν σκοπῶν του, ἀνταπεκρίνοντο εἰς τὴν παροδικὴν κατάστασιν τῆς Τετάρτης δεκαετηρίδος τοῦ αἰῶνος μας, ἡ ὁποία ἐχαρακτηρίζετο ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τῶν στρατιῶν τῶν ἀνέργων, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τὴν ἀχρησιμοποίητον παραγωγικὴν μηχανήν, τὴν μικρὰν κλίσιν πρὸς ἐπενδύσεις καὶ τὴν ἐξησθενημένην ἀγοραστικὴν δύναμιν. Εἰς τὴν κατάστασιν αὐτὴν ἦτο δυνατόν νὰ γίνουν θαύματα διὰ μιᾶς νομισμα-

γίαν, παρ' ὅλην τὴν εὐεργετικὴν ἐπίδρασίν των ἐπὶ τοῦ ἰσοζυγίου τῶν λογαριασμῶν. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐπεκρίθη καὶ ἡ ἀναπληθωριστικὴ πολιτικὴ τῆς Γερμανίας βραδύτερον (τέλη 1950). Ἐκτοτε ὅμως ἡ κατάστασις ἤλλαξεν. Μετὰ τὸ 1951 δηλ. τὴν πολιτικὴν αὐτὴν ἀντικατέστησεν ἡ πολιτικὴ τῆς «κοινῆς ἀσφαλείας», ἡ ὁποία εἶχεν ὡς οἰκονομικὸν πυρῆνα αὐτῆς, τὴν νομισματικὴν σταθερότητα.

τικῆς καὶ πιστωτικῆς πολιτικῆς. Τοῦτο ἄλλως τε ἐπέτελεσε εἰς τὴν Γερμανίαν πρακτικῶς, ἢ Οἰκονομικὴ Πολιτικὴ τοῦ Schacht. Ἐὰν ὅμως ἡ παραγωγικὴ μηχανὴ ἔχει διαλυθῆ, ὅπως ἐγινε εἰς πολλὰς χώρας μετὰ τὸν δεύτερον παγκόσμιον πόλεμον, ἐὰν τὸ ἐμπόριον—λόγῳ τῆς περαιτέρω κατατμήσεως τοῦ κόσμου—δὲν ἀποφέρει ἀρκετὸν συνάλλαγμα, διὰ τὴν προμήθειαν πρώτων ὑλῶν διὰ τὴν συνέχισιν τῆς παραγωγῆς, πῶς εἶναι δυνατὸν τὰ μέτρα ταῦτα νὰ ἀνταποκριθοῦν εἰς τὴν κατάστασιν αὐτήν; Ἡ γενικὴ θεωρία τοῦ Keynes δὲν ἐστηρίχθη ἐπὶ ἀσφαλοῦς ἐδάφους· τοῦτο προσεπάθει νὰ συγκρατῆ, μὲ διαρκῶς βελτιούμενα πάντως μέσα. Διὰ τοῦτο καὶ διαρκῶς ἠγωνίζετο, ἐτροποποιεῖ τὰς ἰδέας καὶ θεωρίας του.

Αἱ οἰκονομικαὶ συζητήσεις δὲν πρέπει νὰ περιορίζωνται εἰς στενὰς οἰκονομικὰς ἀντιγωνίμιας. Ἡ ἔκθεσις τοῦ Keynes μᾶς ὡδηγεῖ εἰς μίαν ἀφηρημένην καὶ μηχανικὴν μεταχείρισιν τῶν οἰκονομικῶν προβλημάτων, ἢ ὅποια καταλήγει εἰς παραλλήλους οἰκονομικοπολιτικὰς συστάσεις. Μάλιστα αἱ συστάσεις αὐταί, εἰς παραλλήλους οἰκονομικοπολιτικὰς συστάσεις τῶν ὁποίων ἡ πραγματοποίησις ἰδίως διὰ τὴν Ἀμερικὴν, ἐπιβάλλουν ἐπιδιώξεις τῶν ὁποίων ἡ πραγματοποίησις θὰ ἦτο καὶ ἀντίθετος ἴσως πρὸς τὴν συνταγματικὴν ἐξέλιξιν αὐτοῦ. Πάντως οἱ θιασῶται τοῦ παντοδυνάμου συστήματος, τὸ ὅποιον πρὸς τὸ συμφέρον τῆς πλήρους ἀπασχολήσεως τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς, ἀυξομειώνει τὰς τιμὰς καὶ ἡμερομίσθια, ἀναλόγως τῆς ἐκάστοτε πιθανῆς οἰκονομικῆς ἀνάγκης, θὰ ἀντιληφθοῦν ψυχρῶς σχεπτόμενοι, ὅτι οἱ ὀπαδοὶ των, εἰς τὰ Συνδικάτα καὶ τὰς Γεωργικὰς ὀργανώσεις, θὰ εἶναι οἱ πρῶτοι, οἱ ὅποιοι θὰ ἀντιπαχθοῦν εἰς τὴν ἀσκησιν τοιούτων πράξεων ἐκ μέρους μᾶς οἰκασθήποτε Κυβερνήσεως.

Εἶναι ἀπολύτως ἀπαράδεκτος ἡ σύστασις ἐνὸς διευθυνομένου ἢ ἀνακοπτομένου πληθωρισμοῦ¹, μετὰ τὴν θεωρητικὴν διαπίστωσιν καὶ πρακτικὴν ἀπόδειξιν, ὅτι ἀνακοπτόμενος πληθωρισμὸς ἀναποτρέπτως συνδέεται μὲ διαρκῆς στενώτερον δίκτυον κολλεκτιβιστικῶν μέτρων ἐλέγχου.

(1) Κλασσικὸν παράδειγμα διευθυνομένου πληθωρισμοῦ θὰ παραμείνη εἰς τὴν ἱστορίαν ὁ Γερμανικὸς τοῦ 1922/23, ὁ ὁποῖος ὅμως εἶχεν ἀλλοίαν ὑφῆς γενετικὰς ἀφορμὰς, ἀπὸ τὰς εἰς τὰς σημερινὰς πληθωριστικὰς τάσεις ἐν ἐνυπαρχούσας.

Πάντως καὶ ὁ ἀντιπληθωρισμὸς εἰς τὰς τελευταίας συνετελεσθεὶς του δημιουργεῖ ἀνεργίαν, ἢ ὅποια ἐκσπᾷ εἰς βᾶρος φυσικὰ τῶν λαϊκῶν τάξεων, ἐνῶ τὰ ἐφαρμοζόμενα ὑπ' αὐτοῦ μέτρα—περιορισμὸς πιστώσεων, ρευστοποιήσις παγωμένων πιστώσεων, μέτρα προϋπολογισμού, τὰ ὅποια δὲν ἀφοροῦν πάντως ἀμέσως τὰς ἰδιωτικὰς ἐπιχειρήσεις—δυσχεραίνουν φαινομενικῶς ἀλλὰ ἐξυγιάνουν ὅμως τελικῶς τὰς μεγάλας ἐπιχειρήσεις. Ὁρθῶς λοιπὸν φημι, ὅτι ὁ ἀντιπληθωρισμὸς ὡς βαρύνων περισσώτερον τὰς λαϊκὰς μάζας καὶ συντελεσθέντων ὅπως ὑπερβληθῶν αἱ κρίσεις τοῦ καπιταλιστικοῦ συστήματος. Ἐφ' ὅσον δὲ σήμερον οὗτος συστηματικῶς κατευθύνεται ὑπὸ τοῦ κράτους καὶ δὲν ἀναπηδᾷ τόσον ἀπὸ τὰ ἔνδον τοῦ οἰκονομικοῦ συστήματος, εἶναι φυσικὸν αἱ ἐπιδράσεις του νὰ θίγουν πολὺ περισσώτερον τὰς λαϊκὰς μάζας.

Παρ' ἡμῖν ἡ κατὰ τοὺς τελευταίους μῆνας (μέσα 1952) αὐστηρῶς ἐφαρμοζομένη ἀντιπληθωριστικὴ πολιτικὴ, ἴσως νὰ μὴ ἔχη τὰ ἀποτελέσματα τὰ ὅποια ἔσχεν εἰς τὰς ἄλλας χώρας (Γερμανίαν, Ἰταλίαν), διότι ἡ ὑφῆ τῆς ἀνισορροπίας τοῦ ἰσοζυγίου τῶν λ/μῶν

Ἡ ἀπογύμνωσις τῶν πολιτικῶν καὶ ἠθικῶν συντελεστῶν καὶ ἡ διαμόρφωσις μιᾶς καθαρᾶς μηχανικῆς οικονομίας, δὲν εἶναι ἡ προσφορωτέρα, οὔτε ἀνεκτὴ καὶ ἀπὸ τοὺς εἰλικρινεστέρους κολληκτιβιστάς. Οἰκονομικὴ Πολιτικὴ διεξάγεται ὑπὸ ὄρους περιβάλλοντος πολιτικοῦ καὶ ἠθικοῦς, οἱ ὅποιοι προϋποθέτουν οἰκονομικὴν ὑπολογίζουσαν αὐτούς, ἔχει δὲ μόνον τύπους μαθηματικῶν ἀφαιρέσεων. Τὸ ἐπίσημον Κεϋνσιανὸν δημοσίευμα προϋποθέτει ἐφαρμογὴν ἀπεριορίστου κρατικοῦ ἐξαναγκασμοῦ, ἀσυμβιβάστου πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς ἀνθρωπίνης ἐλευθερίας.

X. Ἡ ἀνωτέρω ἔκθεσις συνοπτικωτάτη ἐν πολλοῖς καὶ προοριζομένη ὅπως σκιαγραφησῆ, μᾶλλον τὴν θέσιν τοῦ προβλήματος ἐκ τῶν δύο τοῦ ἀπόψεων, παρουσίασε πάντως τὴν ὑποστήριξιν αὐτῶν διὰ τῶν ἀξιολογωτέρων ἐπιστημονικῶν ἐπιχειρημάτων. Ἡ περαιτέρω ἔνταξις εἰς τὴν μίαν ἢ εἰς τὴν ἄλλην¹ ἀποψιν δὲν εἶναι μόνον ζήτημα ἐπιστημονικῆς διαμορφώσεως, κατανοήσεως, ἀλλὰ καὶ καρδίας, ψυχικῆς συνθέσεως, κοσμοθεωρίας καθόλου.

Ἡ Ἐμπειρία τὴν ὁποίαν μᾶς ἐνεφάνισε ἡ ἱστορικὴ διαδρομὴ εἶναι πολὺ μικρά, ἰδίως καθόσον ἀφορᾷ τὰς νεοϋποστηριζομένας ἀπόψεις, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὴν τὴν παλαιότεραν ἀχόμη, ἡ κρίσις δὲν εἶναι ἐνιαία. Τὰ ζητήματα ὅπως ἐνεφανίσθησαν, οὔτε τόσον νέα φαίνονται, οὔτε ποτὲ ὑπῆρξαν ἀπλά. Ἡ θεωρία τῆς κυκλοφορίας, διήκει ἀπὸ τῶν φυσιοκρατῶν, διὰ τοῦ Μάρξ, μέχρι τοῦ Keynes. Ἡ διαμόρφωσις τοῦ εἰσοδήματος εἶναι κύριον πρόβλημα κάθε οἰκονομικοῦ συστήματος, τὸ ὅποιον κατατείνει εἰς τὴν ἀρίστην ἐκμετάλλευσιν τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς. Τὸ πρόβλημα τῆς ἀπασχολήσεως, πάντοτε σπουδαῖον, διευρύνεται ἴσως σήμερον ἀπὸ πρόβλημα οἰκονομικῶν εἰς Κοι-

μας εἶναι διαθροωτικῆς φύσεως, ἐνῶ εἰς τὰς ἄλλας χώρας ἦτο συμπτωματικὴ καὶ ἡδύνατο νὰ καταπολεμηθῆ διὰ τοῦ περιορισμοῦ τῶν εἰσαγωγῶν καὶ τῆς αὐξήσεως τῶν ἐξαγωγῶν, μέσῳ τῆς συστολῆς τῆς ζήτησεως.

Ὁ περιορισμὸς τῶν εἰσοδημάτων παρ' ἡμῖν, εἶναι δυνατὸν νὰ προκαλέσῃ μείωσιν τῆς συνολικῆς παραγωγικῆς δραστηριότητος καὶ ἐπομένως τῆς ἀπασχολήσεως καὶ τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος, διότι δὲν ἀντισταθμίζεται μὲ ὕψωσιν τῆς πολεμικῆς παραγωγῆς. Ἐνῶ εἰς τὰς ἄλλας χώρας εἶχε λόγον τὴν μειωμένην προσφορὰν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν, λόγω τῆς αὐξήσεως τῆς πολεμικῆς παραγωγῆς. Ὁ ἀντιπληθωρισμὸς ἐπομένως ἐκεῖ δὲν προσέβαλλε δυσμενῶς τὸ ἐπίπεδον τῆς ἀπασχολήσεως.

(1) Εἰς τὰς Η. Π. Ἀμερικῆς διακρίνονται, καθόσον ἀφορᾷ εἰς τὴν Κεϋνσιανὴν ἐπίδρασιν, τέσσαρες κυρίως ομάδες ἐπιστημόνων οἰκονομολόγων: 1) ἡ τῶν δεδηλωμένων Ἀντικεϋνσιανῶν, 2) ἡ τῶν ἐπηρεασμένων μὲν πολὺ ἀπὸ τὸν Κεϋνς προτιμῶντων ὅμως νὰ μὴ χρησιμοποιοῦν τὰς ὑπ' αὐτοῦ διαμορφωθείσας θεωρίας, 3) ἡ τῶν Μη—Κεϋνσιανῶν, οἱ ὅποιοι ὅμως χρησιμοποιοῦν τὰ μέσα τῆς οἰκονομικῆς ἀναλύσεώς του καὶ 4) ἡ τῶν Κεϋνσιανῶν. Οἱ ἐξέχοντες οἰκονομικοὶ ἐρευνῆται τῆς νεωτέρας γενεᾶς, ἀνήκουν εἴτε εἰς τὴν τρίτην, εἴτε εἰς τετάρτην ομάδα. Hansen Alvin, *The Influence of Keynesian Thinking in the United States* (Weltw. Archiv Bd 69) 1952.

νωνικὸν καὶ Πολιτικόν, εἰς πρόβλημα καθολικῆς ὑποστάσεως ἑνὸς Κράτους καὶ μιᾶς οἰκονομίας καὶ εἰρηρικῆς διαβιώσεως τῶν μελῶν αὐτῶν.

Οὕτω φαίνεται ὅτι κατελήξαμεν εἰς τὴν παλαιὰν διαμάχην φιλελευθερισμοῦ καὶ κολληκτιβισμοῦ, τοῦ οἰκονομικοῦ συστήματος τῆς ἀτομικῆς πρωτοβουλίας, τοῦ laissez-faire καὶ τῆς κατευθυνομένης οἰκονομικῆς δραστηριότητος ἐκ μέρους τοῦ Κράτους. Ἀμφότερα τὰ συστήματα ἐπαρουσίασαν τὰ πρῶτά των εἰς τὴν ἱστορικὴν διαδρομὴν. Ὁ φιλελευθερισμὸς εἰς τὴν τελευταίαν αὐτοῦ ἐκδήλωσιν, ὡς κοινοῦ συστήματος κράτους καὶ οἰκονομίας, ἐξεφυλλίσθη εἰς τὸ Μονοπώλιον καὶ κατέστη ἀνίκανος νὰ ἀνταποκριθῆ εἰς τὰς ὑποχρεώσεις μιᾶς κοινωνικῆς ἐποχῆς. Ὁ κολληκτιβισμὸς ἐπέτυχε εἰς ἕνα, μέγιστον ὅμως, κράτος τὴν πραγματοποιήσῃ μιᾶς καθολικῆς κοινωνικῆς τάξεως, ἐνῶ ἡ συνύπαρξις διαφόρων μικτῶν οἰκονομικῶν συστημάτων, εἰς τὰ περισσότερα ἄλλα κράτη, συντελεῖ εἰς τὸ νὰ ἐπιτείνωνται περισσότερον τὰ μειονεκτήματα καὶ ὁ κίνδυνος αὐτῶν, ἐλαττώνεται δὲ οὐσιωδῶς ἢ ἀποδοτικότητος τῶν συστημάτων τούτων.

Ἡ οἰκονομία καὶ ἡ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη εὐρίσκονται πρὸ τῶν μεγαλυτέρων ζητημάτων, τὰ ὅποια ἐτέθησαν ποτὲ πρὸ αὐτῶν. Ἐνῶ ἡ τεχνικὴ παρουσιάζει τὰς ἀπεριορίστους δυνατότητας ἐξελίξεως τῆς παραγωγῆς, ὅμως ἡ ζωοδότρια ψυχὴ τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος, ἔχει εἰς τοιοῦτον βαθμὸν διαστραφῆ, ὥστε τὰ νέα ἐπιτεύγματα νὰ χρησιμοποιοῦνται καὶ κατατείνουσι μᾶλλον πρὸς τὴν καταστροφὴν παρὰ πρὸς τὴν ἀνασυγκρότησιν. Πανταχοῦ ἀντιθέσεις στενότητος ἀφ' ἑνός, ἀπεριορίστων ἀνεκμεταλλεύτων δυνάμεων ἀφ' ἑτέρου· ἐνῶ τὰ μέσα τῆς συγκοινωνίας ἀπεργάζονται πραγματικὴν παγκόσμιον οἰκονομίαν, ἡ πτωχεία μερικῶν χωρῶν καὶ ὁ στενοκαρδὸς ἐθνικισμὸς ἄλλων, δυσχεραίνουν τὴν ἀνταλλαγὴν καὶ περιπίπτει εἰς λησμοσύνην ἡ ἀρχὴ «ὁ πλοῦτος διὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου».

Ἡ σημερινὴ οἰκονομία θὰ ἔπρεπε νὰ διεμορφώνετο εἰς μίαν διαδικασίαν μεγάλων οἰκονομικῶν συνθέσεων καὶ ἀληθινῆς κοινωνικῆς συμβιώσεως. Τὰς πρὸς τοῦτο προϋποθέσεις ἀντλεῖ ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα, ὅχι μόνον ἀπὸ τὴν ἰδίαν αὐτῆς δύναμιν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸν πνευματικὸν χῶρον τῆς ἐλευθέρως ἐρευνῆς, τὸν ὅποιον δημιουργεῖ ἡ κρατικὴ τάξις.

Πόσον ὅμως εἶναι δύσκολον νὰ κρατήσωμεν τὸ ὀρθὸν μέτρον σήμερον, ὡς καὶ ἄλλοτε πάντοτε καὶ ὡς θὰ γίνετο· τοῦτο ἀσφαλῶς καὶ εἰς τὸ μέλλον, μιᾶς τὸ λέγει μία φιλοσοφημένῃ εἰκὼν τοῦ γηραιοῦ Goethe.

«Ὁ ἀγὼν τοῦ Ἀρχαίου, τοῦ ὑφισταμένου, τοῦ ἐμμένοντος ἐναντίον τῆς ἐξελίξεως, τῆς διαμορφώσεως καὶ μεταπλάσεως παραμένει πάντοτε ὁ αὐτός. Ἀπὸ κάθε τάξιν διαπλάσσεται εἰς τὸ τέλος σχολαστικότης, διὰ νὰ ἀπολυτρωθῶμεν ἀπὸ αὐτὴν καταστρέφωμεν τὴν τάξιν καὶ παρέρχεται χρόνος, μέχρις ὅτου διακρίνωμεν ὅτι θὰ ἔπρεπε πάλιν νὰ ἐπαναφέρωμεν τάξιν. Ὁ Κλαστικισμὸς καὶ ὁ ρωμαντισμὸς, ὁ ἐπαγγελματικὸς περιορισμὸς καὶ ἡ ἐπαγγελμα-

τική ἐλευθερία, ἡ παρακράτησις καὶ ἡ κατάτμησις τοῦ ἐδάφους, πάντα ταῦτα εἶναι ἡ αὐτὴ σύγκρουσις ἡ ὁποία ἐν τέλει γεννᾷ νέαν. Ἡ ὑπάτη κατανόησις τῶν Ἀρχόντων θὰ ἔπρεπε κατὰ ταῦτα νὰ τείνῃ πρὸς μετριασμόν τοῦ ἀγῶνος τούτου, ὥστε χωρὶς τὸν ἐξαφασμόν τῆς μιᾶς ἀπόψεως νὰ ἰσοσταθμίζεται ἡ κατάστασις. Αὐτὸ ὅμως δὲν τὸ ἐπιτυγχάνουν οἱ ἄνθρωποι, φαίνεται δὲ ὅτι καὶ οἱ θεοὶ δὲν τὸ ἠθέλησαν....».
